

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Херсонський інститут

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: Інформаційне право

на тему:

Правове регулювання діяльності ЗМІ

Виконала:
Студентка групи ІН19-9-22-Б1Пр (4,0ддс)
Солдатова Олександра
Керівник: к.ю.н., доцент Грінь А.А.

Оцінка:
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

2026 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	6
1.1. Засоби масової інформації як об'єкт правового регулювання	6
1.2. Правові засади свободи слова та діяльності ЗМІ	11
1.3. Міжнародно-правові стандарти регулювання діяльності ЗМІ	15
РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ В УКРАЇНІ	20
2.1. Законодавча база діяльності засобів масової інформації в Україні	20
2.2. Правовий статус суб'єктів у сфері медіа	23
2.3. Обмеження діяльності ЗМІ та відповідальність у сфері медіа	26
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ В УКРАЇНІ	31
3.1. Актуальні проблеми правового регулювання діяльності ЗМІ	31
3.2. Баланс між свободою слова та державним регулюванням медіа	34
3.3. Напрями вдосконалення правового регулювання діяльності засобів масової інформації	36
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, забезпеченні доступу до інформації та здійсненні демократичного контролю за діяльністю органів державної влади. Вони виступають не лише інструментом поширення інформації, а й важливим елементом функціонування громадянського суспільства, що сприяє реалізації права людини на свободу слова та вираження поглядів.

Актуальність теми правового регулювання діяльності засобів масової інформації зумовлена насамперед стрімким розвитком інформаційних технологій та цифрових платформ, що суттєво змінюють традиційні форми функціонування медіа. Поява нових видів медіа, зокрема інтернет-видань, соціальних мереж та цифрових інформаційних ресурсів, створює нові виклики для правового регулювання, оскільки існуючі норми не завжди встигають адаптуватися до швидких змін у цій сфері.

Особливої гостроти проблема правового регулювання діяльності ЗМІ набуває в умовах сучасних суспільно-політичних процесів, пов'язаних із воєнними подіями, інформаційною війною та гібридними загрозами. У таких умовах засоби масової інформації стають не лише джерелом інформації, але й важливим інструментом впливу на суспільну свідомість, що може використовуватися як для захисту національних інтересів, так і для їх підриву. Це зумовлює необхідність встановлення певних обмежень у діяльності медіа з метою забезпечення інформаційної безпеки держави.

Водночас посилення державного регулювання діяльності засобів масової інформації породжує низку проблем, пов'язаних із забезпеченням балансу між свободою слова та необхідністю захисту національної безпеки. Надмірне

втручання у діяльність медіа може призвести до обмеження демократичних свобод, цензури та зниження рівня довіри до інформаційного простору. У зв'язку з цим особливо важливим є визначення чітких правових меж регулювання діяльності ЗМІ.

Крім того, актуальність дослідження зумовлюється необхідністю гармонізації національного законодавства України із міжнародними стандартами у сфері свободи слова та діяльності медіа. У контексті європейської інтеграції України важливого значення набуває врахування практики Європейського суду з прав людини та рекомендацій міжнародних організацій, що сприяє підвищенню рівня захисту прав людини.

Таким чином, правове регулювання діяльності засобів масової інформації є складною та багатогранною проблемою, що потребує комплексного дослідження. Її актуальність визначається необхідністю забезпечення ефективного функціонування медіа в умовах сучасних викликів, збереження свободи слова та водночас гарантування інформаційної безпеки держави.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження правового регулювання діяльності засобів масової інформації в Україні, визначення особливостей його реалізації в сучасних умовах, а також обґрунтування напрямів удосконалення законодавства у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено вирішення таких завдань: розкрити поняття та сутність засобів масової інформації як об'єкта правового регулювання; проаналізувати роль свободи слова у діяльності ЗМІ; дослідити міжнародно-правові стандарти регулювання медіа; охарактеризувати національне законодавство України у сфері діяльності засобів масової інформації; визначити правовий статус суб'єктів медіа-сфери; проаналізувати підстави обмеження діяльності ЗМІ та види юридичної

відповідальності; виявити актуальні проблеми правового регулювання діяльності засобів масової інформації; обґрунтувати напрями вдосконалення правового регулювання медіа в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі функціонування засобів масової інформації в Україні.

Предметом дослідження є норми національного та міжнародного права, що регулюють діяльність засобів масової інформації, а також практика їх застосування.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: діалектичний метод, формально-логічний метод, системно-структурний метод, порівняльно-правовий метод, метод аналізу та синтезу, а також метод узагальнення.

Структура курсової роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на підрозділи, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1. Засоби масової інформації як об'єкт правового регулювання

Засоби масової інформації (далі — ЗМІ) відіграють ключову роль у сучасному інформаційному суспільстві, виступаючи основним каналом поширення суспільно значущої інформації. Їх значення зумовлюється тим, що саме через ЗМІ реалізується право людини на інформацію, свободу слова, а також формується громадська думка. У зв'язку з цим визначення поняття ЗМІ та їх класифікація мають важливе теоретико-правове значення.

У науковій літературі під засобами масової інформації розуміють організаційно-технічні системи, призначені для збирання, обробки, зберігання та поширення інформації для необмеженого кола осіб. З правової точки зору ЗМІ виступають об'єктом правового регулювання, оскільки їх діяльність безпосередньо пов'язана з реалізацією конституційних прав і свобод, а також може впливати на суспільні відносини в політичній, економічній та культурній сферах [1, с. 312].

Сутність ЗМІ полягає у масовості їх аудиторії, регулярності поширення інформації та публічному характері діяльності. Масовість означає орієнтацію на широке коло споживачів інформації, а не на індивідуального користувача. Регулярність передбачає систематичний характер випуску інформаційного продукту, що є важливою ознакою для відмежування ЗМІ від інших інформаційних ресурсів. Публічність діяльності означає відкритість та доступність інформації для невизначеного кола осіб.

Важливим є також розмежування понять «засоби масової інформації» та «медіа». У сучасному праві ці терміни часто використовуються як синоніми, однак поняття «медіа» є ширшим і охоплює не лише традиційні ЗМІ, але й

новітні цифрові платформи, соціальні мережі та інші канали комунікації. Проте в класичному розумінні ЗМІ включають передусім ті засоби, що мають організаційно оформлений характер і функціонують на основі відповідного правового регулювання.

Класифікація засобів масової інформації здійснюється за різними критеріями, що дозволяє більш глибоко зрозуміти їх правову природу та особливості функціонування.

Найбільш поширеним є поділ ЗМІ за способом поширення інформації. За цим критерієм виділяють друковані, аудіовізуальні та електронні засоби масової інформації. До друкованих ЗМІ належать газети, журнали, бюлетені та інші періодичні видання, які розповсюджуються у паперовій формі. Їх особливістю є матеріальна фіксація інформації та відносна сталість змісту після публікації.

Аудіовізуальні ЗМІ включають телебачення та радіомовлення. Вони характеризуються використанням звукових і візуальних засобів передачі інформації, що значно підвищує ефективність впливу на аудиторію. Такі ЗМІ мають особливий правовий режим, пов'язаний із необхідністю отримання ліцензій та дотриманням вимог щодо контенту.

Електронні ЗМІ охоплюють інтернет-видання, новинні портали, онлайн-платформи та інші цифрові ресурси. Їх особливістю є оперативність поширення інформації, інтерактивність та глобальний характер доступу. З розвитком цифрових технологій саме цей вид ЗМІ набуває домінуючого значення, що обумовлює необхідність адаптації правового регулювання до нових умов.

Крім того, ЗМІ можна класифікувати за формою власності. Виділяють державні, комунальні та приватні засоби масової інформації. Державні ЗМІ створюються органами державної влади та фінансуються за рахунок бюджету,

що може впливати на їх редакційну політику. Комунальні ЗМІ належать органам місцевого самоврядування і спрямовані на висвітлення питань місцевого значення. Приватні ЗМІ функціонують на основі приватної власності та, як правило, орієнтовані на комерційний успіх і конкуренцію на медіаринку.

Ще одним важливим критерієм є характер інформації, що поширюється. За цим показником виділяють інформаційні, аналітичні, розважальні та спеціалізовані ЗМІ. Інформаційні ЗМІ зосереджені на оперативному повідомленні новин, аналітичні — на глибокому аналізі подій і процесів, розважальні — на створенні контенту для відпочинку аудиторії, а спеціалізовані — на висвітленні певної тематики (економіка, право, медицина тощо).

Таким чином, засоби масової інформації є складним і багатограним явищем, що поєднує в собі технічні, організаційні та правові елементи. Їх класифікація дозволяє систематизувати різноманіття форм і видів медіа, а також визначити особливості правового регулювання кожного з них. В умовах розвитку інформаційного суспільства значення ЗМІ постійно зростає, що обумовлює необхідність подальшого вдосконалення теоретичних підходів до їх визначення та класифікації.

У демократичному суспільстві засоби масової інформації виконують одну з ключових функцій забезпечення ефективного функціонування держави та розвитку громадянського суспільства. Вони виступають не лише інструментом поширення інформації, а й важливим елементом механізму реалізації принципів демократії, зокрема відкритості, підзвітності влади та участі громадян у суспільному житті.

Однією з основних ролей ЗМІ є забезпечення реалізації права на свободу слова та права на інформацію. Через медіа громадяни отримують доступ до

актуальної, суспільно значущої інформації, що дозволяє їм формувати власну позицію щодо політичних, економічних і соціальних процесів. Саме завдяки цьому забезпечується усвідомлена участь громадян у виборах, референдумах та інших формах демократичного волевиявлення [2, с. 198].

ЗМІ також виконують функцію інформування суспільства, яка полягає у систематичному висвітленні подій, діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, політичних партій та інших суб'єктів суспільних відносин. Інформування має бути об'єктивним, повним і достовірним, оскільки саме якість інформації безпосередньо впливає на рівень довіри до медіа та державних інститутів загалом.

Важливим аспектом є контрольна функція ЗМІ, яку часто визначають як функцію «четвертої влади». Засоби масової інформації здійснюють громадський контроль за діяльністю органів державної влади, викривають порушення законодавства, корупційні прояви та зловживання владою. У цьому контексті ЗМІ виступають інструментом забезпечення принципу підзвітності влади перед суспільством, що є невід'ємною ознакою демократичної держави.

Крім того, ЗМІ виконують комунікативну функцію, забезпечуючи взаємодію між державою та громадянами. Через медіа влада має можливість інформувати населення про свої рішення, програми та ініціативи, а громадяни — висловлювати свою думку, критику та пропозиції. Такий двосторонній обмін інформацією сприяє формуванню відкритого діалогу та зміцненню демократичних інститутів.

Не менш важливою є роль ЗМІ у формуванні громадської думки. Засоби масової інформації впливають на сприйняття подій, інтерпретацію фактів та оцінку суспільних процесів. Через подачу інформації, її акценти та аналітичні

матеріали медіа можуть формувати певні суспільні настрої, що, у свою чергу, впливає на політичні рішення та соціальну активність населення.

У сучасних умовах значного розвитку цифрових технологій особливої ваги набуває також функція соціалізації, яку виконують ЗМІ. Вони сприяють формуванню цінностей, норм поведінки, правової культури та громадянської свідомості. Через медіа поширюються знання про права і обов'язки людини, принципи демократії, що є важливим для розвитку правової держави.

Разом з тим, роль ЗМІ у демократичному суспільстві не є однозначно позитивною. За відсутності належного правового регулювання або етичних стандартів діяльності медіа можуть використовуватися для маніпуляції громадською думкою, поширення недостовірної інформації або інформаційного впливу в інтересах окремих політичних чи економічних груп. Це створює загрозу для демократичних процесів та підриває довіру до інформаційного простору.

У зв'язку з цим важливим є забезпечення балансу між свободою діяльності ЗМІ та необхідністю дотримання правових і етичних стандартів. Демократична держава повинна гарантувати свободу слова, водночас встановлюючи чіткі правила, спрямовані на запобігання зловживанням у сфері медіа.

Отже, засоби масової інформації є невід'ємною складовою демократичного суспільства, виконуючи інформаційну, контрольну, комунікативну, соціалізаційну та інші функції. Їх діяльність забезпечує прозорість влади, активну участь громадян у суспільному житті та розвиток демократичних інститутів. Водночас ефективність виконання цих функцій значною мірою залежить від рівня правового регулювання та дотримання професійних стандартів у сфері медіа.

1.2. Правові засади свободи слова та діяльності ЗМІ

Свобода слова є однією з фундаментальних демократичних цінностей, без якої неможливе існування правової держави та ефективне функціонування засобів масової інформації. Вона виступає базовим принципом діяльності медіа, оскільки саме через реалізацію свободи слова забезпечується можливість вільного поширення інформації, ідей та поглядів у суспільстві.

У правовому вимірі свобода слова розглядається як гарантоване державою право кожної особи вільно висловлювати свої думки, отримувати, використовувати та поширювати інформацію будь-якими законними способами. В Україні це право закріплено на конституційному рівні, що свідчить про його особливу значущість у системі прав і свобод людини. Водночас свобода слова є не лише індивідуальним правом, але й інституційною основою діяльності засобів масової інформації [3, с. 145].

ЗМІ виступають головним механізмом реалізації свободи слова у суспільстві. Саме через них здійснюється масове поширення інформації, що забезпечує відкритість суспільства, доступ громадян до різноманітних точок зору та можливість участі у публічних дискусіях. Таким чином, свобода слова створює передумови для існування незалежних медіа, а діяльність ЗМІ, у свою чергу, забезпечує практичну реалізацію цього права.

Важливим аспектом є те, що свобода слова має подвійний характер: з одного боку, вона гарантує право особи на висловлення своїх поглядів, а з іншого — передбачає право суспільства отримувати інформацію. Саме цей другий аспект є визначальним для діяльності засобів масової інформації, адже їх основна функція полягає у задоволенні інформаційних потреб громадян.

Свобода слова також є необхідною умовою здійснення журналістської діяльності. Журналісти повинні мати можливість вільно збирати інформацію,

аналізувати її та поширювати без необґрунтованого втручання з боку держави чи інших суб'єктів. Водночас така свобода передбачає і відповідальність за достовірність інформації, дотримання етичних стандартів та повагу до прав інших осіб.

Разом з тим свобода слова не є абсолютною. У демократичному суспільстві вона може підлягати певним обмеженням, які встановлюються законом і є необхідними для захисту національної безпеки, громадського порядку, здоров'я населення, репутації та прав інших осіб. Такі обмеження мають відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності, що є загальновизнаними у міжнародній та національній правовій практиці [4].

У сучасних умовах особливого значення набуває проблема забезпечення свободи слова в умовах інформаційних викликів, зокрема поширення дезінформації, інформаційних маніпуляцій та пропаганди. Це ставить перед державою завдання створення ефективного правового механізму, який би одночасно гарантував свободу вираження поглядів і запобігав зловживанням у сфері інформації.

Крім того, важливою є роль держави у створенні умов для функціонування незалежних і плюралістичних медіа. Це передбачає недопущення цензури, забезпечення рівного доступу до інформаційних ресурсів, а також підтримку розвитку медіасфери відповідно до демократичних стандартів. Від рівня забезпечення свободи слова значною мірою залежить якість демократичних процесів у державі та рівень довіри громадян до засобів масової інформації.

Таким чином, свобода слова є фундаментальною основою діяльності засобів масової інформації. Вона забезпечує можливість вільного обміну інформацією, формування громадської думки та здійснення контролю за діяльністю державної влади. Водночас ефективна реалізація цього принципу

потребує належного правового регулювання, яке забезпечує баланс між свободою вираження поглядів і захистом інших суспільних цінностей.

Діяльність засобів масової інформації у демократичному суспільстві ґрунтується на системі принципів, які визначають основні засади їх функціонування, спрямованість діяльності та межі допустимої поведінки. Ці принципи мають як правовий, так і етичний характер, забезпечуючи баланс між свободою слова, інтересами суспільства та правами окремої особи.

Одним із ключових принципів діяльності ЗМІ є принцип свободи слова та незалежності медіа. Він передбачає відсутність цензури, недопущення незаконного втручання у діяльність журналістів і редакцій, а також можливість вільного висловлення думок і поширення інформації. Незалежність ЗМІ є необхідною умовою їх ефективного функціонування, оскільки саме вона забезпечує об'єктивність і неупередженість подачі інформації [5, с. 278].

Важливим є також принцип законності, який означає, що діяльність засобів масової інформації повинна здійснюватися відповідно до чинного законодавства. Журналісти та медіаорганізації зобов'язані дотримуватися норм права, що регулюють інформаційну сферу, включаючи вимоги щодо захисту персональних даних, авторського права, недопущення розпалювання ворожнечі та поширення забороненого контенту.

Принцип об'єктивності та достовірності інформації є одним із базових у діяльності ЗМІ. Він передбачає обов'язок журналістів перевіряти інформацію перед її оприлюдненням, подавати її повно та неупереджено, а також уникати перекручення фактів. Дотримання цього принципу сприяє формуванню довіри до медіа та забезпечує якісне інформування суспільства.

Не менш важливим є принцип плюралізму, який полягає у забезпеченні різноманітності думок, поглядів і позицій у медіапросторі. Плюралізм є

необхідною умовою демократичного суспільства, оскільки він сприяє формуванню об'єктивної картини подій та запобігає монополізації інформаційного простору. ЗМІ повинні надавати можливість висловлювання різним соціальним групам і політичним силам.

Принцип відповідальності засобів масової інформації перед суспільством передбачає, що медіа повинні усвідомлювати наслідки своєї діяльності та діяти з урахуванням суспільних інтересів. Це означає необхідність дотримання професійних стандартів, етичних норм, а також готовність нести юридичну відповідальність за порушення законодавства.

Окрему увагу слід приділити принципу поваги до прав і свобод людини. У процесі поширення інформації ЗМІ не повинні порушувати честь, гідність і ділову репутацію осіб, втручатися в їх приватне життя або поширювати конфіденційну інформацію без законних підстав. Цей принцип є особливо актуальним у контексті розвитку цифрових медіа, де швидкість поширення інформації значно зростає.

Принцип відкритості та доступності інформації також є важливою складовою діяльності ЗМІ. Він передбачає забезпечення широкого доступу громадян до інформаційних ресурсів, прозорість діяльності медіа та сприяння реалізації права на інформацію. У цьому контексті засоби масової інформації виконують функцію посередника між джерелами інформації та суспільством.

Варто зазначити, що принципи діяльності ЗМІ закріплюються як у національному законодавстві, так і в міжнародних документах, а також у професійних кодексах журналістської етики. Їх дотримання є необхідною умовою забезпечення високих стандартів журналістики та довіри до медіа [6].

Отже, принципи діяльності засобів масової інформації формують основу їх правового та етичного функціонування. Вони визначають межі свободи медіа, забезпечують захист прав людини та сприяють розвитку

демократичного суспільства. Дотримання цих принципів є важливою передумовою ефективної діяльності ЗМІ та підвищення якості інформаційного простору.

1.3. Міжнародно-правові стандарти регулювання діяльності ЗМІ

Міжнародно-правові стандарти у сфері свободи слова та діяльності засобів масової інформації відіграють визначальну роль у формуванні національного законодавства та практики його застосування. Вони встановлюють базові принципи, яких повинні дотримуватися держави, забезпечуючи належний баланс між свободою вираження поглядів і захистом інших суспільних інтересів. Для України, як держави, що інтегрується у європейський правовий простір, значення таких стандартів є особливо вагомим.

Одним із основоположних міжнародних актів у цій сфері є Загальна декларація прав людини 1948 року, яка закріплює право кожної людини на свободу переконань і на їх вільне вираження. Це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань, а також шукати, отримувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів [7]. Таким чином, уже на рівні універсального міжнародного документа було закладено фундамент для розвитку сучасних стандартів свободи слова та діяльності медіа.

Важливим міжнародним актом є також Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, який деталізує зміст свободи слова та встановлює умови її реалізації. У статті 19 Пакту передбачено, що кожна людина має право на вільне вираження своїх поглядів, включаючи свободу шукати, отримувати і поширювати інформацію незалежно від кордонів.

Водночас цей акт визначає можливість обмеження цього права, якщо такі обмеження встановлені законом і є необхідними для поваги прав інших осіб або для захисту національної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моралі населення.

Особливе значення для європейського регіону має Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Вона є одним із найбільш ефективних міжнародних інструментів захисту прав людини, оскільки передбачає механізм контролю за її дотриманням через Європейський суд з прав людини. Стаття 10 Конвенції гарантує право на свободу вираження поглядів, яке включає свободу отримувати та поширювати інформацію без втручання органів державної влади [8].

Важливою особливістю міжнародних стандартів є те, що вони не лише проголошують свободу слова, але й визначають межі її допустимого обмеження. Зокрема, у міжнародних актах наголошується, що будь-які обмеження повинні бути законними, необхідними у демократичному суспільстві та пропорційними поставленій меті. Такий підхід дозволяє уникнути як надмірного втручання держави, так і зловживання свободою слова.

Крім зазначених універсальних документів, важливу роль відіграють також акти Ради Європи та інших міжнародних організацій, які деталізують стандарти у сфері медіа. Зокрема, рекомендації Комітету міністрів Ради Європи містять положення щодо забезпечення плюралізму ЗМІ, незалежності журналістів, прозорості власності медіа та захисту джерел інформації. Такі документи, хоча і не мають обов'язкової сили, суттєво впливають на формування національної політики у сфері медіа.

У сучасних умовах розвитку цифрових технологій міжнародні стандарти також охоплюють питання функціонування онлайн-медіа, соціальних мереж

та новітніх форм комунікації. Особлива увага приділяється забезпеченню свободи вираження поглядів в інтернеті, протидії дезінформації, а також захисту прав користувачів у цифровому середовищі.

Для України дотримання міжнародно-правових стандартів у сфері свободи слова та діяльності ЗМІ є не лише міжнародним зобов'язанням, але й необхідною умовою демократичного розвитку. Впровадження цих стандартів у національне законодавство сприяє зміцненню правової системи, підвищенню рівня захисту прав людини та розвитку незалежних медіа.

Отже, міжнародні акти у сфері свободи слова та медіа формують основу правового регулювання діяльності засобів масової інформації. Вони визначають ключові принципи свободи вираження поглядів, встановлюють допустимі межі її обмеження та сприяють уніфікації підходів до регулювання медіасфери на міжнародному рівні.

Практика Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) відіграє ключову роль у формуванні сучасних стандартів свободи слова та діяльності засобів масової інформації. Саме через тлумачення положень статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Суд розробив систему критеріїв, які визначають межі свободи вираження поглядів та допустимість її обмеження. Для України практика ЄСПЛ має особливе значення, оскільки відповідно до національного законодавства вона є джерелом права та підлягає врахуванню судами при розгляді справ.

Одним із фундаментальних підходів ЄСПЛ є визнання особливої ролі засобів масової інформації у демократичному суспільстві. Суд неодноразово підкреслював, що преса виконує функцію «сторожового пса демократії», забезпечуючи контроль за діяльністю органів державної влади та інформуючи громадськість про питання, що становлять суспільний інтерес. У справі «Handyside v. the United Kingdom» ЄСПЛ зазначив, що свобода вираження

поглядів поширюється не лише на інформацію чи ідеї, які сприймаються позитивно або нейтрально, але й на ті, що можуть ображати, шокувати чи турбувати державу або будь-яку частину суспільства [9].

Важливим аспектом практики ЄСПЛ є розмежування фактів та оціночних суджень. Суд виходить з того, що фактичні твердження підлягають доведенню, тоді як оціночні судження не можуть бути доведені або спростовані, але повинні мати достатнє фактичне підґрунтя. Цей підхід має значення для визначення меж відповідальності журналістів та медіа за поширену інформацію.

У справі «Lingens v. Austria» Суд наголосив на необхідності ширшого допустимого рівня критики щодо публічних осіб, зокрема політиків. ЄСПЛ зазначив, що межі допустимої критики щодо державних діячів є значно ширшими, ніж щодо пересічних громадян, оскільки вони свідомо відкривають себе для публічного контролю та обговорення [10]. Це положення стало одним із базових стандартів у сфері свободи слова та діяльності ЗМІ.

Значна увага у практиці ЄСПЛ приділяється також питанню пропорційності втручання держави у свободу вираження поглядів. Суд застосовує трирівневий тест, відповідно до якого будь-яке обмеження повинно: бути передбаченим законом, переслідувати легітимну мету та бути необхідним у демократичному суспільстві. Особливо важливим є останній критерій, який передбачає оцінку того, чи було втручання пропорційним поставленій меті.

Окремим напрямом практики ЄСПЛ є захист журналістських джерел. Суд послідовно підкреслює, що захист джерел інформації є однією з основ свободи преси. У справі «Goodwin v. the United Kingdom» було встановлено, що примусове розкриття джерел інформації може мати стримуючий ефект для журналістської діяльності та порушувати статтю 10 Конвенції.

Практика ЄСПЛ також охоплює питання відповідальності за поширення інформації в інтернеті, баланс між свободою слова та правом на повагу до приватного життя, а також межі допустимого втручання держави у діяльність медіа в умовах надзвичайних ситуацій. Суд підкреслює, що навіть у складних умовах держава повинна забезпечувати дотримання основних прав і свобод.

Для України практика ЄСПЛ має практичне значення у контексті реформування медіасфери та судової системи. Рішення Суду використовуються національними судами як орієнтир при вирішенні справ, пов'язаних зі свободою слова, захистом честі та гідності, а також діяльністю журналістів. Це сприяє гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Отже, практика Європейського суду з прав людини є важливим джерелом формування правових засад діяльності засобів масової інформації. Вона визначає ключові принципи свободи слова, встановлює критерії допустимості її обмеження та забезпечує ефективний механізм захисту прав журналістів і медіа. Врахування цих стандартів є необхідною умовою розвитку демократичного суспільства та забезпечення прав людини у сфері інформації.

РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ В УКРАЇНІ

2.1. Законодавча база діяльності засобів масової інформації в Україні

Конституційні засади діяльності засобів масової інформації в Україні становлять фундамент правового регулювання медіасфери та визначають основні гарантії свободи слова, доступу до інформації та діяльності журналістів. Конституція України закріплює базові принципи, на яких будується вся система національного законодавства у сфері інформації та медіа.

Ключове значення для діяльності ЗМІ має стаття 34 Конституції України, яка гарантує кожному право на свободу думки і слова, а також на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації. Це право є основою функціонування засобів масової інформації, оскільки саме через нього забезпечується можливість здійснення журналістської діяльності та реалізації інформаційних прав громадян [11].

Конституційні норми також передбачають важливі гарантії щодо недопущення цензури. Зокрема, стаття 15 Конституції України встановлює, що цензура заборонена, а держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої законом. Це положення має принципове значення для забезпечення незалежності ЗМІ та недопущення втручання держави у редакційну політику медіа.

Важливим є також закріплення принципу плюралізму, який впливає з конституційних положень про ідеологічну багатоманітність. Це означає, що жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова, а засоби масової інформації мають право відображати різні точки зору. Такий підхід

сприяє розвитку демократичного суспільства та забезпечує різноманітність інформаційного простору.

Конституція України також визначає межі реалізації свободи слова. Зокрема, стаття 34 передбачає, що здійснення цього права може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, а також для захисту прав інших осіб. Це свідчить про необхідність дотримання балансу між свободою вираження поглядів і захистом інших суспільних цінностей.

Крім того, конституційні засади діяльності ЗМІ тісно пов'язані з іншими правами і свободами людини, такими як право на повагу до гідності, приватного життя, захист честі та ділової репутації. У процесі поширення інформації засоби масової інформації повинні враховувати ці права та уникати їх порушення.

Значну роль у реалізації конституційних засад відіграє також практика Конституційного Суду України, який здійснює офіційне тлумачення норм Основного Закону. Його рішення сприяють уточненню змісту прав і свобод у сфері інформації та визначенню меж їх реалізації.

Таким чином, Конституція України закладає правову основу для діяльності засобів масової інформації, визначаючи як гарантії свободи слова, так і допустимі межі її обмеження. Вона виступає базовим нормативним актом, який визначає напрям розвитку всього законодавства у сфері медіа.

Окрім конституційних положень, діяльність засобів масової інформації в Україні регулюється спеціальним законодавством, яке деталізує правовий статус медіа, визначає порядок їх функціонування, права та обов'язки суб'єктів інформаційної діяльності, а також встановлює відповідальність за порушення законодавства у цій сфері.

Одним із базових нормативно-правових актів є Закон України «Про інформацію», який визначає основні принципи інформаційних відносин, закріплює право на інформацію та встановлює загальні засади діяльності у сфері інформації. У цьому законі визначено поняття інформації, її види, а також права і обов'язки учасників інформаційних відносин [12].

Важливе місце займає Закон України «Про медіа», який є відносно новим актом і спрямований на комплексне регулювання медіасфери з урахуванням сучасних викликів, зокрема розвитку цифрових технологій. Цей закон визначає правовий статус суб'єктів у сфері медіа, встановлює вимоги до контенту, регулює питання ліцензування та нагляду, а також спрямований на забезпечення прозорості власності медіа.

Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» регулює діяльність друкованих медіа, визначає порядок їх реєстрації, права та обов'язки редакцій, а також гарантії свободи преси. Цей нормативний акт є одним із ключових у сфері традиційних ЗМІ та має важливе значення для забезпечення їх незалежності.

Окрім зазначених законів, діяльність ЗМІ регулюється також іншими нормативно-правовими актами, зокрема законами у сфері телебачення і радіомовлення, реклами, авторського права та суміжних прав, захисту персональних даних. Сукупність цих актів формує комплексну систему правового регулювання медіасфери.

Особливістю сучасного етапу розвитку законодавства є його адаптація до європейських стандартів. Україна активно імплементує положення актів Європейського Союзу та Ради Європи, зокрема у сфері регулювання аудіовізуальних медіапослуг, захисту прав користувачів та забезпечення інформаційної безпеки.

Водночас існують певні проблеми у сфері спеціального законодавства, зокрема його фрагментарність, наявність колізій між окремими нормативними актами, а також складність застосування деяких норм на практиці. Це обумовлює необхідність подальшого вдосконалення законодавства та його систематизації.

Отже, спеціальне законодавство у сфері медіа відіграє важливу роль у регулюванні діяльності засобів масової інформації, деталізуючи конституційні положення та забезпечуючи правові умови для їх функціонування. Його розвиток має здійснюватися з урахуванням сучасних викликів та міжнародних стандартів.

2.2. Правовий статус суб'єктів у сфері медіа

Журналісти є ключовими суб'єктами у сфері медіа, оскільки саме вони безпосередньо здійснюють збирання, обробку та поширення інформації. Їх правовий статус визначається сукупністю прав, обов'язків і гарантій, які забезпечують можливість здійснення професійної діяльності відповідно до принципів свободи слова та законності.

Основні права журналістів закріплені у законодавстві України, зокрема у Законі України «Про інформацію» та Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». До ключових прав журналістів належить право на вільне збирання інформації, що передбачає можливість отримувати відомості з різних джерел, у тому числі від органів державної влади та місцевого самоврядування [14].

Важливим є також право журналіста на доступ до інформації. Це означає, що державні органи зобов'язані надавати інформацію на запити журналістів, за винятком випадків, передбачених законом. Дане право є

необхідною умовою для забезпечення відкритості влади та прозорості її діяльності.

Серед інших важливих прав журналістів слід виділити право на поширення інформації, право на захист джерел інформації, а також право на відмову від виконання редакційного завдання, якщо воно суперечить законодавству або професійним стандартам. Захист джерел інформації має особливе значення, оскільки забезпечує можливість отримання суспільно важливої інформації без ризику для осіб, які її надають.

Окрім прав, журналісти мають і низку обов'язків, дотримання яких є необхідною умовою їх професійної діяльності. Зокрема, вони зобов'язані подавати достовірну інформацію, перевіряти факти перед їх оприлюдненням, а також дотримуватися принципів об'єктивності та неупередженості. Недотримання цих вимог може призвести до поширення недостовірної інформації та порушення прав інших осіб.

Журналісти також зобов'язані поважати права і свободи людини, зокрема право на приватне життя, честь і гідність. Поширення інформації не повинно завдавати шкоди репутації особи без достатніх підстав або порушувати її особисте життя. У цьому контексті важливим є дотримання етичних стандартів журналістської діяльності.

Особливе значення мають гарантії діяльності журналістів. Законодавство передбачає заборону цензури, захист від незаконного втручання у професійну діяльність, а також відповідальність за перешкоджання законній діяльності журналістів. Це сприяє забезпеченню незалежності медіа та створює умови для вільного здійснення журналістської діяльності.

Таким чином, правовий статус журналістів включає широкий спектр прав і обов'язків, які забезпечують баланс між свободою слова та

відповідальністю за поширену інформацію. Ефективне функціонування ЗМІ значною мірою залежить від дотримання журналістами цих норм та принципів.

Медіаорганізації є важливими суб'єктами у сфері інформаційних відносин, оскільки вони забезпечують організаційні та технічні умови для створення і поширення інформаційного продукту. Їх правовий статус визначається нормами законодавства, що регулюють порядок створення, діяльності, реєстрації та відповідальності медіа.

Правовий статус медіаорганізацій включає їх правосуб'єктність, яка передбачає наявність прав і обов'язків у сфері медіадіяльності. Вони можуть виступати як юридичні особи, що здійснюють господарську діяльність, пов'язану з виробництвом і поширенням інформації. Відповідно до законодавства, медіаорганізації мають право створювати інформаційний продукт, визначати редакційну політику та самостійно обирати форми і методи своєї діяльності [15].

Важливим елементом правового статусу є порядок створення та реєстрації медіаорганізацій. Залежно від виду медіа, законодавство передбачає різні процедури, зокрема державну реєстрацію або ліцензування. Наприклад, для телерадіоорганізацій передбачено обов'язкове отримання ліцензії, тоді як для друкованих медіа достатньо державної реєстрації.

Медіаорганізації мають низку прав, серед яких право на отримання інформації, доступ до офіційних джерел, використання технічних засобів для поширення інформації, а також право на захист своїх інтересів у судовому порядку. Вони також можуть здійснювати економічну діяльність, зокрема отримувати прибуток від реклами, підписки та інших джерел фінансування.

Разом з тим, на медіаорганізації покладаються певні обов'язки. Вони повинні дотримуватися законодавства у сфері інформації, забезпечувати

достовірність поширюваної інформації, не допускати порушення прав людини, а також виконувати вимоги щодо прозорості власності та фінансування. Особливе значення має дотримання норм щодо заборони поширення інформації, що пропагує насильство, ворожнечу або інші негативні явища.

Окремо слід зазначити відповідальність медіаорганізацій за порушення законодавства. Вона може бути цивільно-правовою, адміністративною або кримінальною залежно від характеру правопорушення. Наприклад, поширення недостовірної інформації може призвести до обов'язку спростування та відшкодування моральної шкоди.

У сучасних умовах важливим аспектом є також забезпечення незалежності медіаорганізацій. Це передбачає захист від політичного та економічного тиску, забезпечення прозорості власності та недопущення монополізації медіаринку. Незалежні медіа є необхідною умовою функціонування демократичного суспільства.

Отже, правовий статус медіаорганізацій визначає їх роль у системі інформаційних відносин, встановлює права та обов'язки, а також регулює порядок їх діяльності. Ефективне правове регулювання у цій сфері сприяє розвитку медіа та забезпечує реалізацію права на інформацію.

2.3. Обмеження діяльності ЗМІ та відповідальність у сфері медіа

Свобода діяльності засобів масової інформації є однією з ключових гарантій демократичного суспільства, однак вона не є абсолютною. Законодавство України, а також міжнародні стандарти передбачають можливість встановлення певних обмежень у діяльності ЗМІ з метою захисту інших важливих суспільних цінностей. Такі обмеження повинні бути чітко

визначені законом, мати легітимну мету та відповідати принципу пропорційності.

Основні підстави обмеження діяльності ЗМІ закріплені у законодавстві України, зокрема у Законі України «Про інформацію». Відповідно до нього, право на інформацію може бути обмежене в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, а також для запобігання злочинам, охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших осіб [17].

Однією з найважливіших підстав обмеження діяльності ЗМІ є необхідність забезпечення національної безпеки, особливо в умовах воєнного стану або збройної агресії. У таких умовах держава має право обмежувати поширення інформації, яка може завдати шкоди обороноздатності, розкривати військові таємниці або сприяти ворогу.

Це може включати заборону публікації певних матеріалів, обмеження доступу до інформаційних ресурсів або запровадження спеціальних режимів контролю за інформаційним простором.

Іншою важливою підставою є захист прав і свобод інших осіб, зокрема права на повагу до честі, гідності та ділової репутації. Засоби масової інформації не мають права поширювати недостовірну інформацію, яка може завдати шкоди репутації особи, а також втручатися у її приватне життя без законних підстав.

Окрему увагу слід приділити обмеженням, пов'язаним із недопущенням розпалювання ворожнечі, насильства та дискримінації. Законодавство забороняє поширення інформації, яка пропагує війну, насильство, расову, національну чи релігійну ворожнечу.

Такі обмеження спрямовані на забезпечення громадського порядку та захист прав людини.

У сучасних умовах значного розвитку інформаційних технологій актуальними є також обмеження, пов'язані з боротьбою з дезінформацією та маніпуляціями в інформаційному просторі. Хоча держава має право вживати заходів для протидії таким явищам, важливо, щоб ці заходи не порушували принцип свободи слова та не використовувалися як інструмент цензури.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає можливість встановлення додаткових обмежень у сфері інформації, зокрема щодо діяльності ЗМІ, з метою забезпечення оборони держави та громадської безпеки [18].

Такі обмеження мають тимчасовий характер і застосовуються лише в умовах надзвичайних обставин.

Отже, обмеження діяльності засобів масової інформації є необхідним елементом правового регулювання, який забезпечує баланс між свободою слова та захистом інших суспільних інтересів. Водночас такі обмеження повинні бути обґрунтованими, законними та пропорційними, щоб не перетворюватися на інструмент тиску на медіа.

Юридична відповідальність у сфері медіа є важливим механізмом забезпечення дотримання законодавства та професійних стандартів діяльності засобів масової інформації.

Вона спрямована на захист прав і свобод людини, забезпечення достовірності інформації та підтримання належного рівня правопорядку у сфері інформаційних відносин.

Залежно від характеру правопорушення, відповідальність у сфері медіа може бути цивільно-правовою, адміністративною або кримінальною. Найбільш поширеною є цивільно-правова відповідальність, яка настає у випадках поширення недостовірної інформації, що порушує честь, гідність або

ділову репутацію особи. У таких випадках особа має право вимагати спростування інформації та відшкодування моральної шкоди.

Адміністративна відповідальність застосовується за порушення правил у сфері інформаційної діяльності, зокрема за порушення порядку розповсюдження інформації, недотримання вимог законодавства про рекламу, захист персональних даних або доступ до інформації. Вона, як правило, передбачає накладення штрафів або інших адміністративних санкцій.

Кримінальна відповідальність у сфері медіа настає у випадках вчинення суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із поширенням інформації. До таких правопорушень належать, зокрема, розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі, поширення закликів до насильницької зміни влади, посягання на територіальну цілісність держави, а також інші злочини, передбачені Кримінальним кодексом України.

Важливим аспектом є відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту інформації. Зокрема, незаконне збирання, зберігання або поширення конфіденційної інформації може спричинити юридичні наслідки для журналістів або медіаорганізацій.

Це особливо актуально у контексті розвитку цифрових технологій та обробки персональних даних.

Разом з тим, застосування юридичної відповідальності у сфері медіа повинно здійснюватися з урахуванням принципу свободи слова. Надмірне або необґрунтоване притягнення до відповідальності може мати стримуючий ефект для діяльності журналістів і призводити до самоцензури.

Тому важливо забезпечити баланс між необхідністю притягнення до відповідальності за порушення та захистом свободи вираження поглядів.

Законодавство України також передбачає спеціальні гарантії для журналістів, які захищають їх від незаконного притягнення до

відповідальності за виконання професійних обов'язків. Це сприяє забезпеченню незалежності медіа та створює умови для вільного поширення інформації.

Отже, юридична відповідальність у сфері медіа є важливим елементом правового регулювання, який забезпечує дотримання законодавства та захист прав людини. Її ефективне застосування сприяє підвищенню якості інформаційного простору та зміцненню довіри до засобів масової інформації.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ В УКРАЇНІ

3.1. Актуальні проблеми правового регулювання діяльності ЗМІ

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства правове регулювання діяльності засобів масової інформації в Україні перебуває у стані активної трансформації. Це зумовлено як внутрішніми чинниками, так і зовнішніми викликами, зокрема процесами євроінтеграції, розвитком цифрових технологій, а також умовами воєнного стану. Незважаючи на наявність розвиненої нормативно-правової бази, у сфері медіа існує низка актуальних проблем, які потребують комплексного вирішення.

Однією з ключових проблем є фрагментарність і складність законодавства у сфері медіа. Незважаючи на прийняття Закону України «Про медіа», який має на меті систематизацію правового регулювання, значна кількість нормативно-правових актів продовжує діяти паралельно, що створює колізії та ускладнює їх практичне застосування. Відсутність єдиного підходу до регулювання різних видів медіа (друкованих, аудіовізуальних, онлайн) призводить до нерівномірності правового регулювання та виникнення правової невизначеності [19, с. 412].

Ще однією важливою проблемою є адаптація законодавства до умов цифровізації. Стрімкий розвиток інтернет-медіа, соціальних мереж і цифрових платформ створює нові виклики для правового регулювання. Традиційні підходи до визначення ЗМІ часто не охоплюють новітні форми медіа, що призводить до появи «сірих зон» у праві. Наприклад, питання відповідальності за контент, розміщений у соціальних мережах або на онлайн-платформах, залишається недостатньо врегульованим.

Значну проблему становить також питання забезпечення балансу між свободою слова та інформаційною безпекою. В умовах воєнного стану та інформаційної війни держава змушена вживати заходів для захисту національного інформаційного простору, зокрема обмежувати поширення певної інформації. Водночас існує ризик надмірного втручання у діяльність ЗМІ, що може призвести до обмеження свободи слова та виникнення цензури. Забезпечення пропорційності таких обмежень є складним завданням для законодавця та правозастосовних органів.

Актуальною залишається проблема незалежності засобів масової інформації. Значна частина українських медіа перебуває під впливом політичних або економічних груп, що може впливати на їх редакційну політику та об'єктивність подачі інформації. Недостатня прозорість медіавласності та концентрація медіаресурсів у руках обмеженого кола осіб створюють загрозу для інформаційного плюралізму та демократичних процесів у державі.

Проблемним є також питання забезпечення професійних стандартів журналістики. Поширення недостовірної інформації, маніпуляції фактами, використання мови ворожнечі та інші порушення етичних норм негативно впливають на якість інформаційного простору. У багатьох випадках відсутні ефективні механізми притягнення до відповідальності за такі порушення або вони не застосовуються належним чином.

Особливої уваги потребує проблема захисту журналістів та їх професійної діяльності. Незважаючи на наявність законодавчих гарантій, на практиці журналісти нерідко стикаються з перешкоджанням їх діяльності, тиском, погрозами або навіть фізичним насильством. Це створює негативні умови для розвитку незалежних медіа та може призводити до самоцензури.

Не менш важливою є проблема ефективності державного регулювання у сфері медіа. Діяльність органів, відповідальних за нагляд і контроль, іноді характеризується недостатньою прозорістю або ефективністю. Це може призводити як до недостатнього реагування на порушення, так і до вибіркового застосування санкцій, що підриває довіру до системи регулювання.

Окремим викликом є гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами. Україна, як держава-кандидат на вступ до Європейського Союзу, повинна адаптувати своє законодавство до вимог *acquis communautaire*, зокрема у сфері аудіовізуальних медіапослуг. Це вимагає не лише внесення змін до законодавства, але й забезпечення ефективного механізму його реалізації.

Крім того, важливою проблемою є низький рівень медіаграмотності населення. Недостатня здатність громадян критично оцінювати інформацію сприяє поширенню дезінформації та маніпуляцій. Це, у свою чергу, впливає на суспільні процеси та може використовуватися як інструмент інформаційного впливу.

Таким чином, сучасний стан правового регулювання діяльності засобів масової інформації в Україні характеризується наявністю низки складних і взаємопов'язаних проблем. Їх вирішення потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавства, підвищення ефективності правозастосування, забезпечення незалежності медіа та розвиток інформаційної культури суспільства. Лише за таких умов можливо забезпечити належне функціонування ЗМІ як важливого інституту демократичної держави.

3.2. Баланс між свободою слова та державним регулюванням медіа

Проблема забезпечення балансу між свободою слова та державним регулюванням медіа є однією з ключових у сучасному праві інформаційної сфери. Вона набуває особливої актуальності в умовах трансформації інформаційного суспільства, розвитку цифрових технологій та зростання ролі медіа у формуванні суспільної думки. З одного боку, свобода слова є фундаментальним правом людини і основою демократичного устрою, а з іншого — держава має обов'язок забезпечити захист національної безпеки, громадського порядку та прав інших осіб.

Свобода слова передбачає можливість вільного висловлення думок, поширення інформації та доступу до неї без необґрунтованого втручання держави. У контексті діяльності засобів масової інформації це означає гарантію незалежності медіа, відсутність цензури та можливість здійснення журналістської діяльності без тиску. Саме свобода слова створює передумови для існування відкритого суспільства, де громадяни можуть брати активну участь у суспільному житті та контролювати діяльність влади [21, с. 267].

Водночас свобода слова не є абсолютною і може підлягати певним обмеженням. Державне регулювання медіа спрямоване на забезпечення дотримання правових норм, захист суспільних інтересів та запобігання зловживанням у сфері інформації. Основне завдання такого регулювання полягає у встановленні чітких правил діяльності медіа, які не порушують сутність свободи слова, але водночас забезпечують належний рівень правопорядку.

Однією з основних проблем у цій сфері є визначення меж допустимого втручання держави у діяльність засобів масової інформації. Надмірне регулювання може призвести до обмеження свободи слова, цензури та втрати

незалежності медіа. У свою чергу, недостатнє регулювання створює ризики поширення дезінформації, маніпуляцій та порушення прав людини.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах інформаційної війни та воєнного стану. У таких умовах держава змушена запроваджувати додаткові обмеження щодо поширення інформації з метою захисту національної безпеки. Це може включати обмеження доступу до окремих інформаційних ресурсів, контроль за контентом або встановлення спеціальних правил для медіа. Водночас такі заходи повинні бути тимчасовими, обґрунтованими та відповідати принципу пропорційності.

Важливим аспектом є також регулювання діяльності онлайн-медіа та соціальних мереж. Сучасні цифрові платформи стали основним джерелом інформації для значної частини населення, однак їх діяльність часто виходить за межі традиційного правового регулювання. Це створює нові виклики, пов'язані з відповідальністю за поширення інформації, захистом персональних даних та протидією дезінформації.

У цьому контексті важливим є застосування принципу пропорційності, який передбачає, що будь-яке обмеження свободи слова повинно бути необхідним і співмірним поставленій меті. Державне регулювання не повинно виходити за межі, необхідні для досягнення легітимної мети, і не повинно створювати надмірних обмежень для діяльності медіа.

Крім того, важливу роль у забезпеченні балансу між свободою слова та державним регулюванням відіграють незалежні регуляторні органи. В Україні таким органом є Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, яка здійснює нагляд за діяльністю медіа та забезпечує дотримання законодавства у цій сфері. Ефективність її діяльності значною мірою впливає на стан медіасфери та рівень дотримання прав і свобод.

Не менш важливим є розвиток саморегулювання у сфері медіа. Професійні стандарти журналістики, кодекси етики та діяльність журналістських організацій сприяють підвищенню якості інформаційного продукту та зменшенню необхідності державного втручання. Саморегулювання дозволяє медіаспільноті самостійно встановлювати стандарти діяльності та контролювати їх дотримання.

Таким чином, забезпечення балансу між свободою слова та державним регулюванням медіа є складним і багатогранним процесом. Він вимагає врахування як прав людини, так і суспільних інтересів, а також постійного вдосконалення правових механізмів. Ефективне поєднання свободи та регулювання є необхідною умовою функціонування демократичного суспільства та розвитку незалежних засобів масової інформації.

3.3. Напрями вдосконалення правового регулювання діяльності засобів масової інформації

Удосконалення правового регулювання діяльності засобів масової інформації в Україні є необхідною умовою розвитку демократичного суспільства, забезпечення свободи слова та ефективного функціонування медіасфери. Сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією, інформаційною безпекою, євроінтеграційними процесами та трансформацією медіаринку, зумовлюють потребу у комплексному реформуванні законодавства та практики його застосування.

Одним із ключових напрямів вдосконалення є подальша систематизація та уніфікація законодавства у сфері медіа. Незважаючи на прийняття Закону України «Про медіа», існує необхідність усунення колізій між різними нормативно-правовими актами, а також узгодження їх положень. Важливо

створити чітку, логічну та послідовну систему правового регулювання, яка охоплювала б усі види медіа, включаючи онлайн-платформи та новітні цифрові ресурси [23, с. 378].

Наступним важливим напрямом є адаптація законодавства до стандартів Європейського Союзу та Ради Європи. У рамках євроінтеграційного курсу Україна повинна гармонізувати своє законодавство з *acquis communautaire*, зокрема у сфері аудіовізуальних медіапослуг. Це передбачає імплементацію принципів прозорості медіавласності, забезпечення плюралізму, захисту прав споживачів інформації та підвищення стандартів якості контенту.

Особливу увагу слід приділити регулюванню діяльності онлайн-медіа та цифрових платформ. Сучасні інформаційні технології суттєво змінили структуру медіапростору, що потребує оновлення підходів до правового регулювання. Необхідно визначити чіткий правовий статус онлайн-ресурсів, встановити правила відповідальності за контент, а також розробити механізми протидії дезінформації та інформаційним маніпуляціям.

Важливим напрямом є забезпечення прозорості власності медіа та запобігання їх надмірній концентрації. Відкритість інформації про кінцевих бенефіціарних власників медіаорганізацій дозволяє суспільству оцінювати можливий вплив на редакційну політику та сприяє формуванню конкурентного медіаринку. Водночас необхідно посилити антимонопольне регулювання у сфері медіа.

Не менш важливим є вдосконалення механізмів захисту прав журналістів. Необхідно посилити відповідальність за перешкоджання їх професійній діяльності, забезпечити ефективне розслідування випадків насильства щодо журналістів та створити належні умови для їх безпечної роботи. Це сприятиме розвитку незалежних медіа та підвищенню рівня довіри до них.

Окремим напрямом є розвиток саморегулювання у сфері медіа. Підтримка діяльності журналістських організацій, впровадження кодексів етики та механізмів їх дотримання дозволяють зменшити необхідність державного втручання та підвищити якість інформаційного контенту. Саморегулювання є важливим елементом демократичного медіапростору.

У контексті сучасних викликів важливо також підвищувати рівень медіаграмотності населення. Розвиток критичного мислення та здатності аналізувати інформацію сприяє зменшенню впливу дезінформації та маніпуляцій. Держава повинна впроваджувати освітні програми, спрямовані на формування інформаційної культури громадян.

Особливу роль відіграє вдосконалення діяльності органів державного регулювання у сфері медіа. Необхідно забезпечити їх незалежність, прозорість та ефективність, а також удосконалити процедури прийняття рішень. Це сприятиме підвищенню довіри до регуляторних органів та забезпеченню справедливого застосування законодавства.

Крім того, важливим є впровадження сучасних технологічних рішень у сфері регулювання медіа. Це може включати використання цифрових інструментів для моніторингу контенту, автоматизації процесів ліцензування та контролю, а також забезпечення відкритого доступу до інформації про діяльність медіаорганізацій.

Таким чином, вдосконалення правового регулювання діяльності засобів масової інформації в Україні потребує комплексного підходу, який поєднує оновлення законодавства, розвиток інституційних механізмів, впровадження сучасних технологій та підвищення рівня правової культури суспільства. Реалізація цих напрямів сприятиме формуванню ефективної, прозорої та демократичної медіасистеми.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретико-правових засад, національного та міжнародного регулювання діяльності засобів масової інформації, а також аналізу актуальних проблем і перспектив розвитку цієї сфери, можна зробити низку узагальнюючих висновків.

По-перше, встановлено, що засоби масової інформації є складним і багатогранним явищем, яке поєднує у собі правові, соціальні та інформаційні аспекти. Вони виступають не лише інструментом поширення інформації, але й важливим інститутом демократичного суспільства, що забезпечує реалізацію права на свободу слова, формування громадської думки та контроль за діяльністю державної влади. Класифікація ЗМІ за різними критеріями (способом поширення інформації, формою власності, змістом діяльності) дозволяє глибше зрозуміти їх правову природу та особливості функціонування.

По-друге, з'ясовано, що свобода слова є фундаментальною основою діяльності засобів масової інформації. Вона забезпечує можливість вільного обміну інформацією та ідеями, що є необхідною умовою існування демократичного суспільства. Водночас свобода слова не є абсолютною і може підлягати обмеженням, які мають бути законними, обґрунтованими та пропорційними. Важливу роль у формуванні стандартів свободи слова відіграють міжнародні акти та практика Європейського суду з прав людини, які встановлюють чіткі критерії допустимості втручання у цю сферу.

По-третє, досліджено, що національне правове регулювання діяльності ЗМІ в Україні базується на Конституції України та системі спеціального законодавства. Конституційні норми визначають основні гарантії свободи слова та інформації, тоді як спеціальні закони деталізують порядок діяльності

медіа, правовий статус журналістів і медіаорганізацій, а також встановлюють відповідальність за порушення законодавства. Водночас існує необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази з урахуванням сучасних викликів.

По-четверте, встановлено, що діяльність засобів масової інформації супроводжується як певними обмеженнями, так і юридичною відповідальністю. Обмеження діяльності ЗМІ обумовлені необхідністю захисту національної безпеки, громадського порядку, прав і свобод інших осіб. Водночас юридична відповідальність у сфері медіа виступає важливим механізмом забезпечення дотримання законодавства та професійних стандартів, сприяючи підвищенню якості інформаційного простору.

По-п'яте, визначено, що сучасний стан правового регулювання діяльності ЗМІ в Україні характеризується наявністю низки проблем. До них належать фрагментарність законодавства, недостатня адаптація до цифрових умов, вплив політичних та економічних факторів на медіа, проблеми забезпечення балансу між свободою слова та інформаційною безпекою, а також недостатній рівень медіаграмотності населення. Ці проблеми ускладнюють ефективне функціонування медіасфери та потребують системного вирішення.

По-шосте, обґрунтовано, що забезпечення балансу між свободою слова та державним регулюванням медіа є одним із ключових завдань сучасного правового розвитку. Надмірне втручання держави може призвести до обмеження свободи слова, тоді як недостатнє регулювання — до поширення дезінформації та порушення прав людини. У цьому контексті важливе значення мають принципи законності, необхідності та пропорційності, а також розвиток саморегулювання у сфері медіа.

По-сьоме, визначено основні напрями вдосконалення правового регулювання діяльності засобів масової інформації. До них належать систематизація законодавства, гармонізація з європейськими стандартами, регулювання цифрових медіа, забезпечення прозорості медіавласності, посилення захисту журналістів, розвиток саморегулювання та підвищення рівня медіаграмотності населення. Реалізація цих напрямів сприятиме формуванню ефективної, незалежної та демократичної медіасистеми в Україні.

Отже, дослідження підтверджує, що засоби масової інформації відіграють ключову роль у сучасному суспільстві, а їх правове регулювання є важливим елементом забезпечення прав людини та функціонування демократичної держави. Подальший розвиток цієї сфери повинен здійснюватися з урахуванням міжнародних стандартів, сучасних технологічних викликів та потреб суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 4-те вид., доповн. і переробл. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. О. В. Кузьменко, В. Г. Чорної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 700 с.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : підручник. Львів : Край, 2021. 256 с.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.02.2026).
5. Шевчук С. В. Судовий захист прав людини: практика Європейського суду з прав людини. Київ : Реферат, 2021. 848 с.
6. Кодекс етики українського журналіста : затв. Національною спілкою журналістів України. URL: <https://nsju.org/page/kodeks-etiki-ukrayinskogo-zhurnalista> (дата звернення: 20.02.2026).
7. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 21.02.2026).
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Рада Європи, 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 22.02.2026).
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Handyside v. the United Kingdom» від 07.12.1976. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 23.02.2026).

10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Lingens v. Austria» від 08.07.1986. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 24.02.2026).

11. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.02.2026).

12. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 26.02.2026).

13. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20> (дата звернення: 27.02.2026).

14. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12> (дата звернення: 28.02.2026).

15. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 01.03.2026).

16. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 02.03.2026).

17. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 03.03.2026).

18. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 04.03.2026).

19. Інформаційне право України : підручник / за ред. В. М. Брижка. Київ : Ліра-К, 2022. 480 с.
20. Довженко О. В. Правове регулювання медіа в Україні: сучасні виклики та перспективи розвитку. Юридична Україна. 2023. № 3. С. 45–52.
21. Шемшученко Ю. С. Інформаційне право України : академічний курс. Київ : Юридична думка, 2022. 520 с.
22. Костецька Т. А. Свобода слова та її обмеження в умовах сучасних викликів. Право України. 2023. № 5. С. 112–120.
23. Інформаційне право України : підручник / за ред. Р. А. Калюжного. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 600 с.
24. Петренко О. С. Реформування медіазаконодавства в Україні в умовах євроінтеграції. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. URL: <https://lsei.org.ua> (дата звернення: 05.03.2026).